

Motion till riksdagen 2024/25:3167

av Anders Ådahl m.fl. (C)

En högre utbildning för en stärkt kompetensnation

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka vuxenutbildningarna på så sätt att möjligheterna för det livslånga lärandet och vidareutbildning i hela landet stärks, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka yrkeshögskolorna med fokus på ökat utbud av digitala kurser samt ökade möjligheter för teknik- och yrkescollege och lärlingsutbildningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vuxenutbildningarna i större utsträckning ska utformas utifrån arbetsmarknadens behov och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetsmarknaden ska få större inflytande när det kommer till vuxenutbildningarnas utbud och utformning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vuxenutbildningen bör byggas ut genom fler platser inom yrkesvux, komvux och folkhögskola i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra om urvalet till lärlingsutbildningarna med större fokus på arbetsmarknadens behov och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för dem som anställer en lärling också ska själv få bestämma elev till lärlingsutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att lärcentrum finns i hela landet och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att den högre utbildningen har hög kvalitet och finns tillgänglig i hela landet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att högskolornas arbetsmarknadsanknytning och regionala samverkan bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten att läsa fristående kurser såväl på plats som på distans bör förbli stark och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätenas forskningsanslag i större utsträckning ska bestämmas utifrån en samlad bedömning av kvalitet och potential och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätenas autonomi vad gäller finansiering, organisering och fördelning mellan undervisning och forskning bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska andelen styrelseledamöter som tillsätts av regeringen och utreda möjligheten att låta de statliga lärosätena tillsätta sina egna ordförande och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de organisatoriska och finansiella förutsättningarna för forskarnas och lärarnas självständighet bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den fria forskningen genom att minska kraven på medfinansiering för statliga externa forskningsmedel till högskolor och universitet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den fria forskningen, dess kvalitet och lyhördhet genom att se över forskningsfinansieringssystemet och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vi behöver fler fristående lärosäten, likt stiftelser, och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att stärka etableringsfriheten för såväl internationella som svenska lärosäten och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att högskoleutbildningarnas konkurrenskraft stärks och deras samverkan med arbetsmarknaden förbättras med hjälp av en stärkt studievägledning och utökade möjligheter till praktik, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna universitetens kvalitet genom att premiera svensk spetsforskning och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydligare beskrivning av universitetens roll och uppdrag och högskolornas roll och uppdrag i syfte att stärka arbetsmarknad och konkurrenskraft och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetet för att stärka studenters hälsa och välmående bör intensifieras på lärosätena och tillkännager detta för regeringen.

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödet till studenter med NPF eller funktionsnedsättning bör öka både vad gäller möjligheten att genomföra högskoleprovet och vad gäller att ta del av den högre utbildningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att införa en examenspremie för att få fler studenter att klara sina studier i tid och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa fribeloppet för studielånet i sin helhet och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att låta studenter som är deltidssjukskrivna få studiebidrag och studielån på deltid och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att jämställdhetsarbetet på lärosätena måste intensifieras så att både en meritokratisk och jämställd ordning garanteras och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att säkerställa att kvinnor och män i praktiken arbetar under liknande arbetsbelastning och arbetsbörda och att arbetsvillkoren stärks på lärosätena, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tillgängliga och ändamålsenliga lokaler inom den högre utbildningen och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att internationellt utbyte av forskare och studenter ska uppmuntras och underlättas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är en välfärdsnation som bygger sitt välstånd på kunskap som i företagandet omvandlas till produkter och tjänster som många gånger går på export. Så får vi intäkter till vår välfärd. I Sverige konkurrerar vi inte med låga löner eller oförädlade råvaror. Istället gäller det omvända. Vård, skola, omsorg, äldreomsorg – ja den offentliga sektorn finansieras med skatteintäkter som kommer från vårt rika företagande. Samtidigt föder god vård, bra skola och så vidare företagandet med friska och kunniga människor samtidigt som vi kan ge äldre både en bra pension och god omsorg. På så vis går det att säga att den offentliga sfären och den privata sfären göder och föder varandra och tillsammans skapar en positiv spiral uppåt för att alltmer stärka och utveckla välfärdsnationen Sverige. I centrum för denna utveckling framåt och uppåt finns kunskap och kompetens. Helt avgörande för välfärdsnationen Sverige är att bygga på kunskap och kompetens. Så utvecklas såväl det offentliga som det privata.

Sverige behöver fler som utbildar sig, fler fria högskolor och fler utbildningar som är relevanta för arbetsmarknaden. Forskningens kvalitet måste stärkas och ackompanjeras av ett högklassigt innovationssystem där forskningens idéer går från labb till global marknad. Oavsett var du bor i landet är det viktigt att det finns möjlighet till högre utbildning. Tillgång till högre utbildning av god kvalitet ökar människors möjligheter till jobb och trygghet, samtidigt som det gynnar näringslivet och vår gemensamma

välfärd. Sverige är ett attraktivt land att verka i för internationella studenter och forskare. Så måste det fortsätta att vara. Vår attraktionskraft blir ett mått på vårt framtida välbefinnande. Det ger en mångfald och nya perspektiv som bidrar till högre kvalitet. Spetskompetensen är också avgörande för att vi fortsatt ska vara konkurrenskraftiga. Forskning och innovation går hand i hand. Men utvecklingen är en aning oroande. Kvaliteten på svensk forskning ser ut att dala. Det är en tidig signal om att kvaliteten på våra produkter och tjänster också riskerar att dala med tiden, vilket vore förödande för vår välfärd. En bidragande orsak är en allt mindre självständig och fri forskning i Sverige. Akademien måste som oberoende och fri röst stå fri från kortsiktighet och detaljstyrning. Det är centralt för Centerpartiets politik och för att Sverige ska stå starkt som kunskapsnation.

Yrkeshögskolan

Yrkesutbildningar är viktiga för tillväxten, inte minst för de små och medelstora företagen. För att yrkesutbildningarna ska ge jobb efter avslutad utbildning och för att arbetsmarknaden ska få tillgång till kompetent arbetskraft måste utbildningarna vara högkvalificerade på både lägre och högre nivå och i större utsträckning byggas ihop. De tilltänka arbetsgivarna ska vara en drivande kraft i utvecklingen och genomförandet av utbildningarna. Yrkesutbildningar motsvarande gymnasiet är idag underdimensionerade i förhållande till växande behov, inte minst i offentlig sektor.

Vidareutbildning och omställning är idag relativt framgångsrik, men sker i för liten skala. Yrkeshögskolan (YH), med sin specialiserade yrkesutbildning som direkt matchar arbetsmarknadens behov, är ett av svensk utbildnings och arbetsmarknads mest framgångsrika projekt, med stora samhällsekonomiska vinster. Det konstateras också i en utredning som redovisades 2023. YH behöver skalas upp och det finns en rimlig möjlighet att skala upp med 35 procent på tio år. Det borde vara en minsta ambition, givet efterfrågan. Den typ av utbildning som bedrivs inom YH är en lika naturlig och viktig del av det svenska utbildningssystemet som exempelvis högskolor och universitet. YH behöver också stärka samverkan med det lokala och regionala näringslivet. Därför är det viktigt med en decentraliserad YH där staten inte ska detaljstyra. Samtidigt bör det införas ett gemensamt system för ansökan till YH för att underlätta administration för både YH och den enskilde.

YH lider också av att det inte är permanenta utbildningar utan projektanslag, som gör att anordnarna inte får långsiktighet i sin verksamhet. Ett stort YH-lyft bör genomföras där yrkeshögskolan stärks avsevärt och får en högre grad av fasta anslag. Fler förberedande utbildningar bör finansieras där kortare påbyggnadsutbildningar borde kunna ingå. Det borde även tas fram fler YH-utbildningar på högre EQF-nivå.

EQF är en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande så att studenter kan se vilken nivå en svensk kvalifikation motsvarar i ett annat land. Det bör övervägas att några av de yrkesinriktade utbildningar som idag ligger på högskolor och universitet kan lyftas över till YH. Privata och offentliga arbetsgivare bör också få möjlighet att delfinansiera YH-platser när de ser stora behov av kompetenser utöver vad den statliga nivån bedömt vara nödvändig.

Det är otroligt viktigt att möjligheterna till kompetensutveckling under hela livet förbättras för att möjliggöra utveckling, omställning och trygghet på en mer flexibel arbetsmarknad. Vi vill att möjligheten att läsa om kurser på komvux trots godkända

betyg ses över. Det är också viktigt med både korta och långa utbildningar inom komvux, yrkesvux, folkhögskola, yrkeshögskola och högskola för att stärka Sverige som kunskapsnation. Det spelar även en nyckelroll framåt för att individer ska kunna komma tillbaka till jobb och egen försörjning samt för att företag ska kunna växa och utvecklas.

Yrkesvux behöver få sina resurser tryggade över flera år för att bättre kunna planera utbildningar och spegla behovet på arbetsmarknaden. Det digitala utbudet behöver också öka för att bättre möta arbetsmarknadens efterfrågan på kompetens inom it-relaterade ämnen. Ett sätt att både bredda utbildningarna och stärka effektiviteten är att införa en vuxenutbildningspeng med mer av resultatkrav kopplade till möjligheterna att få arbete. Det borde även vara möjligt att studera på komvux, yrkesvux och sfi oavsett kommungräns. Var du bor ska inte avgöra ditt utbildningsutbud. Centerpartiet vill att det ska vara möjligt att fritt söka till yrkesämnena och sammanhållna yrkesutbildningar inom komvux på gymnasial nivå som erbjuds inom det primära samverkansområdet som man bor i, så kallat "frisök". Vi anser också att det finns skäl att vidare undersöka hur finansieringen kan lösas för det. Centerpartiet anser även att fler yrkesutbildningar bör bli yrkescollege och att lärlingsutbildningarna bör ta fasta på systemet för teknikcollege med företagsrepresentanter i regionala styrgrupper.

Lärlingsutbildningar

Lärlingsutbildningarna har en viktig roll i att förse arbetsmarknaden med kompetent arbetskraft. Vi vill att fler ska kunna gå en lärlingsutbildning och att lärlingsutbildningar ska finnas inom fler yrken. Lärlingssystemet måste även kunna erbjudas vuxna, med studiemedel, studielån och stöd till anordnare. De som redan har en gymnasieexamen eller examen från högskolan ska kunna bli lärlingar i efterhand. I länder som Tyskland, som har framgångsrika lärlingsprogram, är näringslivet direkt och löpande involverat i lärlingsutbildningarna, regionalt och lokalt. För att utbildningarna ska leda till jobb och arbetsmarknaden ska få rätt kompetens vill Centerpartiet reformera lärlingsutbildningarna så att de bättre kan tillgodose arbetsmarknadens behov. En viktig del i detta är att de som anställer en lärling också själva ska få bestämma elev till lärlingsutbildningen. En annan är att inrätta så kallade lärlingsråd, bestående av representanter från handelskammare, näringsliv och fackförbund, som ska utforma utbildningarna så att de blir relevanta, håller hög kvalitet, har uppdaterade metoder och utrustning och följer arbetsmarknaden nära, för att löpande anpassa sig efter dess behov. På så sätt stärker vi arbetsgivarnas inflytande över utbildningarna och incitamenten att ta emot lärlingar. Sammantaget bidrar det till en mer flexibel arbetsmarknad och en starkare kunskapsnation.

Folkhögskolor

För att möta arbetsmarknadens snabbt skiftande behov behöver vi få fart på samtliga utbildningsvägar, inte minst de som på ett flexibelt och effektivt sätt snabbt kan möta behoven. Här spelar folkhögskolorna en nyckelroll, och därför behöver de ges den uppmärksamhet och de resurser som de förtjänar. Folkhögskolornas unika pedagogik,

flexibilitet och förmåga att se potentialen i den enskilda individen – inte sällan genom att utgöra en andra chans – kan fungera som en utbildningsmotor för samhälle och individ.

En av folkhögskolornas styrkor är det breda utbudet av utbildningar och kurser, anpassade för både unga och vuxna. Genom att erbjuda praktiskt inriktade utbildningar inom olika yrkesområden kan folkhögskolorna rusta eleverna med de färdigheter och kompetenser som krävs för framtidens arbetsliv. Från digitala teknologier till hållbar utveckling och entreprenörskap – folkhögskolorna har möjlighet att utveckla och erbjuda utbildningar som speglar dagens snabbt skiftande arbetsmarknad. Centerpartiet vill ge folkhögskolorna ett mer tydligt och långsiktigt uppdrag genom att säkerställa resurser och ekonomiskt stöd.

Folkhögskolor är även viktiga resurser för de personer som saknar behörighet till vidare studier då de genom sin allmänna kurs erbjuder alternativa och innovativa lärandesätt. Enligt SCB får årligen cirka 2 000 deltagare i allmänna kurser grundläggande behörighet till eftergymnasiala studier. Av dessa väljer ungefär hälften att fortsätta sina studier inom ett år. En stor majoritet av dem som uppnår behörighet är under 25 år, och en ökande andel har utländsk bakgrund. Folkhögskolor spelar en betydande roll för målgrupper med särskilda behov, då fyra av tio deltagare som uppnår behörighet har någon form av funktionsnedsättning.

Högre utbildning i hela landet

Utbildning och bildning berikar både samhälle och individer. Tillgång till högre utbildning av god kvalitet i hela landet ökar människors möjligheter till jobb och trygghet, samtidigt som det gynnar näringslivet och vår gemensamma välfärd. Högre utbildning och forskning är i förlängningen motorn i den svenska välfärden. Att satsa på högre utbildning och forskning är viktigare än någonsin nu när den svenska ekonomin hackar med rekordstora varsel och företag i kris, och när Asien och USA växlar upp. Utvecklingen inom artificiell intelligens kommer inte bara att förändra arbetsmarknaden utan också den geopolitiska spelplanen. Sverige kan inte hamna på efterkälken. Svensk högre utbildning och forskning står inför nya utmaningar där kvaliteten måste stärkas utan att tillgången till högre utbildning koncentreras till ett fåtal lärosäten. Nya balanser måste komma till mellan kvantitet och kvalitet. Fler utbildningsplatser har tillkommit på senare år, men kvalitén ska inte bara upprätthållas utan också stärkas. Dessutom måste utbildningarna designas för den allt mer rörliga arbetsmarknadens behov.

Centerpartiet verkar för att lärosätena ska bli mer autonoma, finnas i hela landet och ges ytterligare möjligheter att utforma sin verksamhet efter regionala förutsättningar. Det är angeläget att ha en stark närvaro av högre utbildning i hela landet för att stärka Sveriges alla delar och motverka segregation mellan landsbygd och stad samt mellan mindre samhällen och landets universitetsstäder.

Digitaliseringen öppnar upp för fler distansutbildningar som i kombination med kommunala lärcentra gör högre utbildning tillgänglig för fler, oavsett geografi.

Centerpartiet har medverkat till satsningar på livslångt lärande där det ersättningsbelopp som universitet och högskolor får per helårsstudent motsvarar den nivå som lärosäten normalt får för både helårsstudent och helårsprestation. Det är ett viktigt steg för att kunna bidra till fler möjligheter till omställning och vidareutbildning för personer

som är mitt i livet. Centerpartiet anser att en stegvis minskning av helårsprestationernas andel vore bra för att stärka kvalitén och stimulera till livslångt lärande. Utbildningsformer som skapar bättre förutsättningar för livslångt lärande bör också gynnas i resurstilldelningen. Exempelvis bör relevanta sommarkurser av fördjupningskaraktär, distanskurser och fristående kurser på halvfart uppmuntras. Centerpartiet vill ha ett resursfördelningssystem som i högre grad bestäms utifrån en samlad bedömning av kvalitet och potential.

För en både relevant och högkvalitativ forskning krävs att två perspektiv beaktas: dels fria förutsättningar för forskare att själva definiera både forskningsproblem och metoder, dels en lyhördhet för samhällets behov med korta och långa tidshorisonter. Centerpartiet anser att både dessa perspektiv måste vägleda hur vi organiserar och finansierar det svenska forskningslandskapet. Vi behöver sålunda se över ekonomiska incitament för lärosäten att både bidra till nyttiggörande av forskning och innovation och skapa förutsättningar för fri forskning av hög kvalitet.

Stärk den akademiska friheten

Precis som för kulturen och rättsväsendet behövs tydliga skiljelinjer mellan politik och praktik för akademien. Utan oberoende forskning och utbildning har vi svårare att identifiera, förstå och lösa samhällsproblem. Utan oberoende forskning och utbildning bromsar Sverige in i framtiden och blir akterseglat av länder som släpper professionens kvaliteter fria. Det är en grundpelare för oss som kunskapsnation att akademien är en oberoende och fri röst som står fri från kortsiktighet och detaljstyrning. Akademiens oberoende har i flera länder varit bland de första offren när auktoritära och illiberala regimer tagit makten. Svensk akademi är inte heller fredad. Främmande makt har bedrivit desinformationskampanjer mot och försökt tysta svenska forskare. Och lärares och gästtalares möjligheter att delta i evenemang och annan akademisk verksamhet har inskränkts efter kritik mot deras åsikter.

Varannan lärare, forskare och doktorand anser att den akademiska friheten vid svenska lärosäten i dag är utmanad. Sverige ligger dessutom sämre till än andra jämförbara länder när det gäller institutionell autonomi, alltså lärosäten i förhållande till staten. Vi anser att den akademiska friheten som rör institutionellt självstyre måste värnas. Det är helt centralt att universitet och högskolor styr sin egen verksamhet. Centerpartiet motsätter sig obefogad detaljstyrning av högskolor och universitet och vill stärka oberoendet för såväl lärosätena som de forskare och lärare som är verksamma där. För att det institutionella självstyret ska värnas anser Centerpartiet att man bör minska andelen styrelseledamöter som tillsätts av regeringen och se över möjligheten att låta de statliga lärosätena tillsätta sina egna ordförande. Dessutom bör självbestämmandet stärkas när det kommer till lärosätenas finansiering och organisering och hur de väljer att fördela resurser mellan undervisning och forskning.

Politiker vill gärna tro att de kan styra framsteg genom riktade satsningar. Men värdefulla upptäckter dyker upp där ingen kunde ana att man skulle leta. Detta är också sammankopplat med forskningsfinansieringen i allmänhet där man blir försiktig och inte testat de yvigaste idéerna. Vi anser att universiteten själva ska få större makt att fördela sina resurser mellan undervisning och forskning. Vi anser därutöver att kraven när det kommer till medfinansiering idag är alldeles för stora. Det gör att forskningen

blir allt mer styrd av enskilda forskare och att externa finansörer styr i allt högre grad. Konsekvensen kan bli att viktig forskning på mindre områden får stå tillbaka. Vi vill därför minska kraven på medfinansiering för externa statliga forskningsmedel.

Fristående lärosäten

Vi tror att konkurrens ökar kvaliteten och vi vill därför ha en mångfald av små och stora lärosäten i hela landet. Vi tror att de som är verksamma inom högskolan bäst känner till vad som behöver göras för att den ska utvecklas. Vi vill därför se mer autonoma lärosäten där makt flyttas från politiken till professionen. Vi behöver därför mer fristående lärosäten, likt stiftelser. Dessutom vill vi se över möjligheten att införa etableringsfrihet i Sverige i syfte att såväl internationella som inhemska lärosäten ska kunna etableras lättare. På så sätt kan pluralismen öka inom den högre utbildningen och fler nydanande idéer få möjlighet att växa. Sammantaget bidrar det till en starkare kunskapsnation och stärkt attraktionskraft för Sverige.

Den högre utbildningen i samhället

Centerpartiet anser att det är viktigt att stärka samverkan med det omgivande samhället inom forskningen. I jämförelse med andra länder leder bara en liten del av forskningen som sker i Sverige till innovationer och samhällsnytta. Vi behöver därför se över ekonomiska incitament för lärosäten att bidra till nyttogörande av forskning och innovation.

För att fler ska finna ett jobb måste högskoleutbildningarnas konkurrenskraft stärkas och utbildningarna bli mer relevanta för arbetsmarknaden. Samverkan med arbetsmarknad och samhälle behöver därför förbättras bland annat genom att utbildningen kopplas närmare arbetsmarknaden, det entreprenöriella lärandet betonas, studentmedarbetarsystemet utvecklas, möjligheterna till praktik utökas samt rollen för studievägledaren förstärks.

Spets och bredd på svenska lärosäten

För att Sverige ska kunna säkra sin konkurrenskraft behövs både spets och bredd på landets lärosäten. Bredden är ofta en förutsättning för att nya idéer och spetskunskap ska kunna växa fram. Det är därför viktigt att universitetens och högskolornas olika uppdrag går hand i hand och ses som nödvändiga förutsättningar för varandra. Elitforskning ska inte sättas i motsättning till kvalitetssatsningar på bredden. Centerpartiet anser att såväl spetsforskningen på universiteten som bredden på högskolorna behöver mer tydligt premieras för att stärka kvaliteten på lärosätena.

I syfte att stärka Sveriges arbetsmarknad och konkurrenskraft anser Centerpartiet att universitetens och högskolornas olika roller och uppdrag behöver förtydligas. En tydlig rollfördelning är en förutsättning för att både spets och bredd ska garanteras på landets lärosäten. I andra länder finns mer dualistiska system där man tydligare skiljer på universitetens och högskolornas uppgifter och syften. I ett sådant system har man koncentrerat olika kompetenser, fördelat arbetsuppgifter mellan lärosäten och skapat

större nytta för studenterna. Man har helt enkelt gett universiteten och högskolorna olika upplägg. Bägge viktiga, men de har fyllt olika funktioner. Forskning, nytänkande och innovation på universiteten är lika betydelsefullt som högskolorna, vars nischade utbildningar och tillgänglighet i hela landet är avgörande för att svara på arbetsmarknadens behov av viktiga spetskunskaper. Såväl universiteten som högskolorna är avgörande för Sveriges utveckling och välbefinnande. Båda har en viktig roll att spela, men på olika sätt. Denna rollfördelning behöver stärkas och förtydligas.

Studenters hälsa och välbefinnande

Den psykiska ohälsan har brett ut sig allt mer i Sverige. En grupp som har drabbats särskilt är studenter, inte minst i spåren av pandemin med hemmastudier och ett minskat socialt utbyte. Studenter har i större utsträckning än den generella befolkningen, framförallt de som förvärvsarbetar, egenrapporterad psykisk ohälsa, där 26 % av alla studerande rapporterar nedsatt psykiskt välbefinnande jämfört med 15 % av alla förvärvsarbetande. Samtidigt så är det skyddsnät som omgärdar studenter mer underdimensionerat än för andra delar av befolkningen. I dagsläget kan en student som är sjukskriven på deltid endast få studiemedel för den del som den faktiskt studerar. Det innebär att studenter som t.ex. rehabiliteras från en heltidssjukskrivning och som en del av den rehabiliteringen har behov av deltidsstudier kanske inte har råd då han eller hon exempelvis enbart får 25 % av studiemedlet. Centerpartiet vill införa en möjlighet för studenter att vara sjukskrivna på deltid, vilket även skulle medföra rätt till studiemedel på deltid, samtidigt som personerna kan rehabiliteras tillbaka till antingen studier på fulltid eller andra former av heltidssysselsättning. Vi behöver också ge studenthälsan mer resurser och bättre verktyg för att de ska kunna möta och hjälpa studenter som mår dåligt och arbeta förebyggande på campus.

Ett mer flexibelt studiemedelssystem

För ökad genomströmning och fler i arbete vill Centerpartiet ha ett mer flexibelt studiemedelssystem som premierar studenter som avslutar sina studier före utsatt tid men som också är anpassat för dem med lägre studietakt, exempelvis de som har gått i en anpassad gymnasieskola eller är deltidssjukskrivna. Det ger fler möjlighet till en utbildning som leder till jobb. Det behöver även finnas flexibilitet för karriärväxling högre upp i åldrarna. Därför är det bra att den övre åldersgränsen för rätt till studiemedel har höjts från 56 till 60 år. Det underlättar vidareutbildning och omskolning i högre åldrar, som är en viktig del i det livslånga lärandet.

Heltidsstudier är på heltid och måste gå att förena med familjeliv. Det ger skäl att stärka studiemedlet. Ensamstående föräldrar är en utsatt studentgrupp ekonomiskt, och dessutom är de som endast hade en gymnasieutbildning i klar majoritet bland ensamstående mammor. Möjligheterna till utbetalning av tilläggsbidrag för föräldrar som studerar behöver utredas, för en modern jämställd utbetalning.

Inkomstprövningen för studiemedel har återinförts, den så kallade fribeloppsgränsen, efter att den var borttagen under pandemin. Gränsen innebär att det finns ett tak för hur mycket studerande får tjäna för att också få rätt till CSN. En enig riksdag avskaffade

fribeloppet temporärt för att uppmuntra fler studenter att jobba under pandemi-månaderna, inte minst eftersom det behövdes arbetande inom restaurang- och besöks-näring samt vård och omsorg. Det finns fler branscher som har behov av arbetskraft; inte minst restaurangbranschen har stor personalbrist. Nu när inkomstprövningen har återinförts igen är det mindre lönsamt för studenterna att arbeta extra. Centerpartiet anser att det därför är rimligt att slopa inkomstprövningen för lånedelen av studiemedlet och på så sätt stärka studenters frihet att själva bestämma över sin egen ekonomi.

Centerpartiet förespråkar ett studiemedelssystem som är flexibelt men som också premierar studenter som avslutar sina studier före utsatt tid. För att öka incitamenten att avsluta sina studier inom utsatt tid vill Centerpartiet att ett examenspremiesystem, i likhet med den modell som idag finns i Norge, bör utredas. Ett system med examens-premier bör vara självfinansierat inom ramen för studiemedelssystemet, där en del av det som i dag utgörs av studiebidrag görs om till lån, som sedan konverteras tillbaka till bidrag om examen klaras på utsatt tid.

En jämställd och meritokratisk akademi

Trots att kvinnor är i majoritet bland studenterna vid landets högskolor och universitet går arbetet mot en jämställd akademi för långsamt. Ungefär lika många kvinnor som män disputerar. Sedan upphör jämställdheten. Andelen kvinnliga professorer ökar, men sakta. Professorerna är den kategori inom högskolan som har den snedaste könsfördelningen. Idag är ungefär en tredjedel av landets professorer kvinnor. Variationerna mellan såväl lärosäten som olika fakulteter är stora. Bland forskarna vid finans-institutionerna vid ledande universitet utgör kvinnor endast 20 procent och andelen kvinnliga forskare minskar med ökande senioritet. Globalt sett ligger Sverige dock i topp med den näst högsta andelen kvinnor inom finansforskning efter Australien och den tredje högsta på professorsnivå. Det är ett samhälleligt problem att strukturer i samhället och akademien skapar en ojämsälld akademi. Det borde vara varje lärosätes prioritering att i meritokratis namn kunna nå en mer jämställd könsfördelning.

För att möjliggöra en mer jämställd könsfördelning anser Centerpartiet att jämställdhetsarbetet på lärosätena behöver intensifieras så att arbetsvillkor, arbetsbelastning och arbetsbörda blir lika mellan män och kvinnor. Med en jämnare könsfördelning ökar det innovativa tänkande som på sikt leder till högre kunskap för samhället i stort. Vi vill att en plan tas fram för hur medlen som går till kvinno- respektive mansdominerade fält kan jämnas ut och att tydliga mål sätts upp.

Tillgängliga och ändamålsenliga lokaler

Den högre utbildningen behöver vara fri och tillgänglig för alla, oavsett var man bor, om man har någon funktionsnedsättning eller vilken bakgrund och livssituation man har i övrigt. Ett sätt att göra den högre utbildningen mer tillgänglig är att dess lokaler är funktionsanpassade och ändamålsenliga så att de kan användas för högkvalitativ undervisning och forskning. Centerpartiet anser att universitetens och högskolornas lokaler behöver bli både mer tillgängliga och ändamålsenliga. För att detta ska vara möjligt krävs både en stabil och långsiktig finansiering och gemensamma riktlinjer i

fråga. För Centerpartiet ska ingen behöva välja bort vidare studier på grund av att lokalerna inte är funktionsdugliga nog. Meritokrati och jämställdhet inom den högre utbildningen ska gälla på alla plan.

Internationellt utbyte

Om svensk utbildning och forskning ska kunna hävda sig i den globala konkurrensen finns det ett flertal faktorer som spelar roll, varav det internationella utbytet är en viktig del. Det gäller både internationella forskare som kommer hit för att arbeta och internationella studenter som väljer att läsa hela eller delar av sin utbildning i Sverige. Högskolor vittnar om problem med samordningen i visumprocessen som innebär att alla studenter inte får sina visum i tid. Dessutom uppstår det stora problem när visum för gästforskare ska förlängas eller mastersstudenter och doktorander inte kan söka uppehållstillstånd för hela studieperioden.

Internationaliseringen av den högre utbildningen och forskningen och den fria rörligheten för studenter är mycket viktig i dagens samhälle. Om vi inte kan garantera att antagna utländska studenter och forskare får stanna för att studera och forska i Sverige riskerar vi att förlora i anseende och därmed i framtida konkurrenskraft. Centerpartiet uppmanar därför regeringen att undanröja de problem och hinder som begränsar internationella studenters och forskares möjligheter att studera och forska i Sverige. Men utbyte handlar inte bara om att skapa goda förutsättningar för utländska studenter och forskare, utan även om att uppmuntra svenska studenter till utlandsstudier. Internationella studier borde därför premieras. Bland annat bör det bli enklare att tillgodoräkna sig utlandsstudier. Vi behöver finna lösningar för att förenkla för internationella studenter och forskare att studera och arbeta i Sverige, annars riskerar vi både anseende och en försämrad konkurrenskraft som följd. Centerpartiet vill undanröja de problem och hinder som begränsar internationella studenters och forskares möjligheter att studera och forska i Sverige.

Anders Ådahl (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Alireza Akhondi (C)

Catarina Deremar (C)

Martina Johansson (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Anders W Jonsson (C)

Christofer Bergenblock (C)